

Pravica do sreče.

Povest.

Ruski spisal I. N. Potapenko; poslovenil A. Pahar.

I.

— Postaja Čaplino! Vlak stoji dve minuti!

Ta klic je ostro zazvenel v ušesih Kurtánova, nató se je ponovil tiše in povsem tiho v tretje, ko je sprevodnik brzo gredé dešel do zadnjega vagona. Ta naznanila so zvenéla skozi okna vagona, vedno enako službeno-krikljivo, brezútno, menjáje postaje kakor Tihtjejevko z Bridlovko, Bridlovko z Čubovko, in tako brez konca in kraja; davno se je že Kurtánov nehal zanimati zánje in oživiljal je le tedaj, kadar se je naznanjalo namesto dveh deset minut in se dostavljala beseda „buffet“. Tedaj je izstopal in brez vse slasti pojedal kruh sè surovim maslom ali kotleto in izpival po čašo čaja. A vsoga tega se je na konec naveličal, lotila se ga je globoka resignácija, umevna edino potniku, vozečemu se osamelemu po stepni progi, kjer je vse enolično, mrtvo in tuje.

Vendar je pri tem klicu, sam ne vedé zakaj, vzdignil glavo. „Čaplino!?“ — je ponavljal poluvprašaje: — „Čaplino, Čaplino?!.“ — Ni mu še bilo popolnoma jasno zakaj, ni se še oprijel nobenega načrta, edino le pod utisom naznanila o „dveh minutah“, je že prijel za kovčeg in podglavnik, kakor potnik, kateremu je treba takoj izstopiti. No, sledeča misel je bila že docela jasna.

„Čaplino! Res, to je posestvo Griše, Grigorija Petróviča Pozdneva! Kaka prilika! Ne mudi se mi nikamor... Trije dnevi mi ostajajo! Pogledam, kaj se je naredilo iz njega. A glavno — oddahnem si od morilno dolgočasne poti...“

In že je vzel, ne ugibáje dalje, svojo prtljago in podglavnik ter stopil na postajo. Sprevodnik, stojé v dverih, ga je pogledal začujeno. Spremljáje vlak skoro od državne meje, je poznal on vse potnike in se spominjal, da ima ta suhljati gospod z nervnim licom listek do Moskve.

— Ostanete? — je vprašal.

— Da, oddahnem si... Utrujen sem! — odgovoril je Kurtánov, ki se je tudi bil navadil sprevodnika in ga prišteval nekako svojim znancom.

— Ne najdete gostilne... To je navadno selo! — je rekel sè sočuvstvom sprevodnik.

— Nič ne dé... Imam prijatelja tu!..

— A, to je druga! — je dejal sprevodnik z glasom človeka, potolaženega v vznemirljivih čuvstvih.

Vlak je odšel. Kurtánov je ostavil svojo prtljago edinemu strežniku, vprašaje ga, kako pride do posestva, ter odšel peš po poti, katero mu je oni pokazal.

Bil je gorák dan meseca avgusta. Južno solnce je palilo neusmiljeno. Kurtánov je šel po široki vaški ulici, mej dvema vrstama kmetskih hiš, izza katerih so moléli vrhovi stogov (kozolcev) in kóp, slikovito zloženih iz snopja. Srečavali so ga ljudje v platnenih srajcah, z odpetimi potnimi prsi, v širokih hlačah ter bosí. Snemali so pokrivala in ga pozdravljali, kakor starega znanca. Vmes so bile tudi ženske.

Z nekega dvora pa se je slišalo nič dobrega obetajoče renčanje jeznege psa, no več se ni zgodilo, in Kurtánov je srečno prešel vse selo, šel mimo mlina, stoječega na prigorji, in zagledal na sto korakov malo rečico, gost dvedesjatinski vrt in bel kameniti, dvonadstropni dom s zeleno železno streho.

Približavši se k plotu, narejenemu iz palic, je zagledal v senci okroglo mizo, za njo pa malo družbo, ki je očevidno obedovala. Njega so tudi zapazili takoj. Debel mož v telovniku, brez vrhovne suknje, je kriknil na hudega prepelčarja (psa), ki je jel srdito lajati na gosta, a potem vstal in prišel do lese. A komaj jo je odprl ter hotel vprašati — „Kaj je ugodno?“ — je odstopil nazaj in pokazal veliko začudenje.

-- Andrej ?

— Griša ?

Nekaj sekund je bilo, kakor da ne bi hotela spoznati drug družega, a potem sta se radostno poljubila. Kurtánov je bil vendar še nekako v zadregi. Dasi ni mogel dvomiti o istinitosti Grigorija Petróviča Pozdneva, bila je vendar sprememba, katero je videl na njem, tako velika, da se je zdela na prvi pogled nenaravna.

Pred štirimi leti sta ostavila oba univerzo. Pozdnev je svež, rudeč mladenič, nekoliko flegmatičen, nekoliko robot, neprijatelj dolgih prepirov, „enozložnik“, kakor so ga imenovali. No, zdelo se je, da prihaja to le od maloruske lenobe. Končavši univerzo, — bogve zakaj kot filolog — je takoj sklenil zabiti na vselej filologijo, odpeljati se na posestvo in udati se gospodarstvu Kurtánov se je posvetil znanosti in se je vračal zdaj z inozemskega naročenega potovanja, da prejme učenjaško diplomo in profesuro. Štiri leta menda niso izpremenila toliko Kurtánova, da bi se bil Pozdnev posebno čudil. Ko je ta zagledal tovariša, zdelo se mu je, da ga je videl še-le včeraj. Sam Grigorij Petróvič pa se je čudovito izpremenil. Nikdar ni bilo misliti, da iz tega natančnega, malenkostnega gledè na vnanjost, tankega, lepo vzrastnega mladeniča, postane tak debelih (tolstják), s takim trebuškom, s puhlimi lici in napetimi trepalkami. Obleka njegova in vsa vnanjost je bila skrajno zanemarjena. Telovnik mu je zlezal kvišku in izpod njega je okolo in okolo gledala rubaha (srajca).

Za mizo so bili še trije: star gospod sumljive vnanjosti, tako zanemarjen kakor Pozdnev, no oblečen v nekako dolgo vrhovno suknjo;

imel je rudeč obraz z malimi sivimi kocinami, z rumenimi brki in smešno velikim nosom. Predstavlja ga, se je reklo o njem: — „moj stric!“ Stara dama pa je imela nasprotno smešno majhen nos in vse njeno lice je bilo nagubano in rumeno, kakor na stoletnih starkah, no na tankih ustnah je neprestano igral neumen nasméh. Bila je v bluzi brez kroja, ponošeni in zamazani. Glede na njo je rekel Pozdnev samo „moja sorodnica“. Vsi trije — Pozdnev, stric in „sorodnica“, — so napravljali utis ljudij, ki so opustili vse ozire na vnanjost, na dostojnost, utis zanemarnjenih, propalih ljudi. In vsi so se nekako zbrali na oni strani mize, kjer je stala karafa z „nastavljenim“ žganjem. Na drugem konci mize je sedela mlada ženska v prosti rujavi obleki, visoka, stasna, z lepim ovalnim, nenavadno bledim in rumenim licem. Držala se je pravilno, nekoliko prisiljeno in je v vsem svojem bitju kazala, da neprestano protestuje zoper to skupino in zoper vse, kar se je godilo za mizo.

— Moja soproga, Darja Pavlovna! — je dejal Pozdnev, ko se ji je Kurtánov poklonil. Sè strogim obrazom, nabranimi obrvi, sè stisnjenimi tankimi ustnami je odgovorila na njegov poklon z lahnim nagibom glave.

Kurtánov je sel nekoliko daleč od mize in dejal, da je že obedoval. Slika, katero je našel pri starem svojem tovarišu, se mu je zdela toli čudna in nenadna, da nikakor ni mogel zbrati svojih mislij in da je raztreseno odgovarjal na vprašanja Pozdneva, — navadna vprašanja, ki so obična, kadar se ljudje dolgo ne vidijo, — odkod prihaja, kako živi, ali se je oženil i. t. d. Stric je vsak hip nalival iz karafe in pri tem nekako komično vzdigoval kupico ter govoril: „Z dovoljenjem prekrasnih dam.“ „Sorodnica“ je veselo cvilila, a Darja Pavlovna je zategovala obraz in naglo migala s trepalnicami. Kuhalo se je mej njimi nekaj gabnega. Kurtánovu se je zdelo, da hoče rudečelični starec sè svojim vedenjem na vsak način razžaliti mlado žensko, in čudno se mu je zdelo, da se Pozdnev ni brigal za to, kakor da bi bilo vse v redu.

Pozdnev je dejal, da se veseli prijatelja, no iskrena radost se je opazala na njem samo v prvi minuti svidanja, potem je postal ravnodušen in je vpraševal brez vsake radovednosti in sočutja, kakor oficijalni asistent pri skušnji.

Ko so podali in pojedli še sladkarije, je Darja Pavlovna takoj vstala in odšla v hišo. Strijc je pri tem zamižal na levo oko in namigal z desnim, sorodnica pa je zacvilila.

— Glej, to ti priporočam — idijotka je! — rekel je Pozdnev, naravnost kazaje na starko.

Kurtánov je ves vztrepetal in je pogledal gospodarja znedeno in začudeno. Mislil je, da je Pozdnev nekako pozabil, da je dama tukaj, ali da je nehoté izgovoril nepravo besedo. No, dama nikakor ni bila užalje-

na in takrat celó zacvilila ni. Videlo se je, da je bila takih priporočil vajena.

— A ta tukaj, stric, — je nadaljeval Pozdnev — ta je pripravljen za kupico žganja prodati rodnega očeta . . .

— Rajnega? — je vzkliknil strije in se veselo nasmejal.

— Tudi rajnega! — potrdil je Gregorij Petrovič. Strije se je smejal dalje, takó veselo, da se tudi sorodnica ni mogla vzdržati in je zacvilila. Kurtánov je osuplo gledal vse tri zaporedoma; rodila se mu je misel, da je zašel v družbo blaznih ljudi. Skoraj hkrati sta odšla starka in starec in ostala sta s Pozdnevim sama.

Pozdnev je sedel za mizo podpiraje glavo z roko in gledal na došleca uporno, a tako negibno ravnodušno, kakor bi se bila že pogovorila korenito o vsem, kar se je nabralo v štirih letih ločitve. Njegov tópi, zaspani pogled je kazal, da se v tej glavi ne more roditi nobeno vprašanje. Lahna razburjenost ob nenadnem svidanju s tovarišem je minola, se ulegla in nastopila je ona navadna apatija, v kateri je minevalo njegovo dolgočasno, brezbarvno življenje. Kurtánov je čutil, da je neobhodno treba nekaj izpregovoriti.

— Dovoliš-li Grigorij Petrovič, da ostanem tvoj gost za dva tri dni? — je vprašal Kurtánov.

— Nu, glej ga! — ostani deset let, ako se ne naveličaš! — odgovoril je Pozdnev: — samo to ti lahko prej povem, da se naveličaš. Glej kakovo življenje imam . . . Si-li videl?

— Ali tebi samemu ni dolg čas?

— Aj Bog, ne vem! . . . Veš, meni je vse eno. Dolgčas — ne dolgčas, no vendar dan mine in drugi nastane . . . ni-li vse eno? Tako ali tako mine, nehati vendar mora eden in drugi nastati! . . . Nu, zakaj bi se tedaj človek vznemirjal?

— Odkedaj si jel tako soditi o stvareh? — je vedno bolj čudé se vprašal Kurtánov?

— Odkedaj? Vrag vedi odkedaj? Ali sem kedaj drugače sodil? Zdi se mi, da sem vedno sodil tako.

— Hm . . . A meni se je zdelo drugače . . . Na univerzi, spomnim, si se zanimal za knjige in za društveno življenje . . .

Pozdnev se je leno zasmejal.

— No, ta je lepa! Tisto mi še povej, kaj me je v otroških letih zanimalo! Jahanje na palici . . . Ha, ha, ha! Ne bi-li tudi zdaj jezdil palice! Kako starino si omenil . . . univerzo!

Kurtánov je kar nakrat umél, da je nespametno dalje razgovarjati se z njim. Ta človek je propal do kraja, ni ga možno več dvigniti. Ne more se mu dokazovati, kar je jasno, — in on, Pozdnev, nobeni stvari

ne ugovarja. Za minuto je bil molk. Lice Pozdneva je vedno bolj dobivalo izraz apatije in zaspčnosti. Nazadnje je prosto in široko zazelhal.

— Tebi pokažejo sobo v prizidju! — je zamrmral docela zaspčano.
— A jaz pojdem spat . . . Pri čaju se vidimo . . .

Prikimal je z glavo ter odšel v dom. Kurtánov je izročil prišedšej sobarici zaboj, katerega so baš prinesli s postaje, in vprašal za prizidje. Pokazali so mu dve sobi, kjer je stala postelja in eden stol, a obetalí so mu prínesti skledo in vrč za umivanje. Ogledal si je kraj in rodila se mu je misel, da je to smrt v življenji in lotilo se ga je težko čúvstvo, tisto, katero ga je objemalo, kadar je zašel slučajno na pokopališče ter mu stisniló srce.

Pod okni je tekla reka in zelenelo drevje. Stopil je na dvor, zavil okolu prizidja, hil pod visokimi vrbami ter tiho šel po bregu male reke, ki je bil posut z drobnim kamenjem. Neprestano so ga spremljale globoko v njegovo dušo podobe Pozdneva in dveh čudnih starcev — pijančka in „idijotke“, katera je morebiti res bila idijotka. Kako sta prišla sem? V kakem razmerji sta s Pozdnevim? Kako je možno, da se zadovoljuje človek, ki je bil na univerzi, s tako družbo?

No mahoma se je vstavil . . . V njegovem duhu je vstala neka nova podoba, — stroga in hkrati prekrasna, nekaj tajnega in neumevnega za ta kraj, nekaj kakor iz drugega sveta, kar je bilo sé silo presajeno sem zaradi kontrasta, zaradi tega, da bi bolj osenčila vso surovost te družbe.

„Darja Pavlovna“! Ta strogi obraz, ta blodoba in mirno prezirljivi pogled! Njena zapétost, trdovratni molk . . . Kako je odšla po obedu . . . In zakaj je ona tu? Ona in te propale, glupe spake . . . Komu je moglo priti na misel zediniti jih v eno družbo, napeljati jih, da žive v enem domu, da sestavljajo eno rodovino?“

In želel je, da bi se tam kje za drevjem hipoma pokazala rujava obleka, da bi ga srečala Darja Pavlovna, razgovarjala se z njim, mu razjasnila, kaj vse to pomeni. No, to se ni zgodilo. Sprehajal se je po vrtu do solčnega zahoda in vrnivši se zvedel, da gospoda pije čaj v uti.

Pride še.

Nekaj pedagogike.

Spisala Marica II.*

(Dalje).

Drugo vodilno načelo je, da mora biti vzgoja naravi primerna. Razum nam stavi smotre, narava nam pa pomaga s sredstvi, katera nas dovajajo do njih. Vzgoja se mora okleniti naravnega otroškega

Pravica do sreče.

Povest.

Ruski spisal I. N. Potapenko ; poslovenil A. Pahar.

(Dalje.)

II.

Na večer drugega dne je Kurtánov nekoliko premenil svoj načrt. Nameraval je prej ostati tukaj cele tri dni, da bi si oddahnil od potovanja, no zdaj je uvidel, da je oddih nemožen. V onem trenutju, ko je sprevodnik imenoval znano selo Čaplino, znano sevé le po imenu, se je v njegovi duši nejasno pokazala slika tihe vaše idile, in potegnilo ga je ven iz vagona. A idile ni našel. Pozdnev se je hipoma pokazal pred njim kot človek, udan lenobi, propal tako globoko, da ima za družbo rudečonosega strica in nemo, samo cviléčo „sorodnico“, katera sta živela pri njem v gostéh, kot človek, ki je do cela zabil viharno drvéenje mladosti, ki je opustil vse probleme ter posvetil svoje življenje -- jedi in spanju. In kar je najhuje, da se je to zgodilo brez vsakega zunanjega nagiba. Nekateri dojdejo v tako stanje po npravstvenih potresih, po hudih prevarah, a njemu se ni zgodilo nič takega. On je bil do skrajnosti siromašna natura, ki je izgubila vso silo, ves ogenj. Rana mladost, šolska leta, dijaško življenje, vse to ga je prej nekoliko gibalo in budilo njegova zaspána čuvstva, da so véasi celó zažaréla ; no, potem je vaško življenje in obilost vsega dalo prostor njegovi prirojeni lenobi ; začelo se je naglo propadanje v žival, kateri tudi za hrano ni treba skrbeti.

Vse to je napravilo na gosta morilen utis. Srečaval se je z domačimi samo pri mizi : pri čaju, obedu, zavtraku in južini. Zdelo se je, da oni živé samo tedaj. Mej ostalim časom so spali ali se po domu poslanjali, redko zahajáje na vrt. Priroda jih ni vabila ; raje so imeli postelje in divane ter se oživljali le pod uplivom nekaterih kozarcev „nastavljenega“ in pri vidu polnih krožnikov.

Darjo Pavlovno je videl dvakrat, hitro idočo po vrtu in skrivšo se tam nekje v njegovi globini. Nemara je bilo tam njeno priljubljeno mesto, kjer je posedévala cele ure, kakor divja zverica v kletki. K mizi je redno prihajala, nalivala čaj, dajala jedi, a govorila samo sè slugami, dajaje ukaze. Kurtánov ni slišal, da bi bila govorila z možem ali sè sorodnikoma. Odišla je takoj, ko je izpolnila svoje gospodinjске dolžnosti pri mizi. Njene uloge v tem domu on ni mogel umeti. Po vidu, izrazu lica, po vedenju — molčéčim, strogim sè skritim preziranjem, — je mogel sklepati, da jim je ona tuja, da prenaša muko, da jo obnašanje strica in idijotsko cvilenje „sorodnice“ žali. No, to je bilo samo ugibanje.

„Nemara, dá je tu nekaka drama, — mislil si je Kurtánov, gledáje

njeno bledo, lepo lice s tankimi potezami, z umnimi blestečimi očmi: -- no, vidi se, da je ni možno razvozlati.“ In končal je, rekši, da to ni njegova naloga.

Na večerji je povedal Pozdnevu, da jutri zjutraj odpotuje.

— Saj sem ti pravil, da ne preživiš! — je opazil z lenim nasmehom Pozdnev.

— Ne . . . Hiteti moram! — ménil je Kurtánov. — Nisem prav računal . . .

Slučajno je pogledal Darjo Pavlovno in opazil, da je nje obraz preletela lahna senca. Razumel je njen pogled, katerega je uprla vanj, in ta pogled — strog, globok, kakor bi se hotel uveriti o njem, izmeriti njegovo dušo, se mu je zdel nepričakovan, čuden in značilen. Sicer ga je pa kmalu pozabil, ker se je nadalje Darja Pavlovna vedla povsem navadno in čez deset minut izginila.

Odhajáje v svoje stanovanje, se je poslovil od Pozdneva, ker ga zjutraj ne bi videl. Spal je dobro in zjutraj, ko so bila okna vlastelinov še zakrita, je odišel na postajo. Vlak, katerega je čakal, je bil takozvani „mešani“ in je lezel neznosno počasi. Kurtánov je nameraval peljati se dve, tri postaje, a potem izstopiti in počakati poštni vlak, s katerim se je peljal od meje. Želel je samo ostaviti prebivalce posestva Čaplino.

Po treh postajah je bil večji buffet. Izstopil je in sédel k zajutreku. Vlak je še stal, ko je zapazil, da nek železniški uradnik hodi okolo dolge mize, kazáje potnikom nekov zavitek in jih izprašuje. Uradnik je prišel k njemu, ter mu, nagnivši se, pokazal napis na zavitku.

— Ali niste vi Kurtánov? — je vprašal, kakor je prej vprašal vsakega.

To ga je jako iznenadilo. Brzjavka, na katerej je stalo: „Potniku Kurtánovu“. Kdo je mogel vedeti, da se on pelje po tej progi? Kdo mu hoče kaj? Kdo ga zasleduje?

— Da, to sem jaz! -- je odgovoril z neprikritim začudenjem, ostavivši zajutrek.

Čutil je silno nestrpnost, ko so ga poklicali v neko pisarno, da se podpiše. Stopivši na perón, je odpečatil telegram in prečital:

„Ako ste dober človek, tedaj me pričakajte s poštnim vlakom. Darja Kurtaševa.“

Desetkrat je prebral te besede in vselej je na konci dejal: — „Ničesar, prav ničesar ne umejem“. No, ko se je vrnil v buffet in nadaljeval svoj zajutrek, spomnil se je mahoma vprašalnega pogleda Darje Pavlovne včeraj na večerji. Toraj, ta pogled je imel svoj pomen! Nató, ko je vlak odšel, je sam hodil po peronu, trudé se, razvozlati pomen telegrama in včerajšnjega pogleda. „Ako ste vi dober človek“ . . . Kakó čuden začetek! V tej frazi se jasno vidi rezkost, kategoričnost, odločnost.

Ne pojasnil, ne prošnje, ne silnih besed! Kaj je neki? Beg? To je možno. Sicer pa on ni govoril ž njo deset besed in ni imel prilike jo spoznati. No, naj si bo taka ali taka, to je gotovo, da ona spada k drugi vrsti ljudij nego je njen mož. Da jo je neprenehoma težilo, kar se je godilo okolo nje, to je bilo vidno. Da se ni za eno trenutje ni ujemala s tem življenjem, o tem je govorilo njeno lice. No, kaj je pomenjal oni pogled, uporni, vprašalni pogled, kateri ga je zadel po naznanilu odhoda? Ali je hotela pogledati v njegovo dušo, da bi se uverila, je-li mu more zaupati? A zakaj ni govorila nobenkrat ž njim? Saj bi ga bila lahko srečala na vrtu — samega, to je bilo tako lahko.

Ni mogel razumeti. Čakanje vlaka mu je prihajalo z vsakim hipom neznosneje. Tudi brez brzozavke bi bil čakal tukaj vlaka, sevé. No, zakaj je brzozavila ravno semkaj, na to postajo? Nemara je uméla, da on ne odhaja, a da beži od tega pokopališča živih ljudi, kateri so mu delali grozo in stud. Ni bilo li to ono *skupno*, kar ji je dalo pravico, da se je obrnila do njega? O, ničesa ni vedel in razumel. Edino to mu je bilo jasno, da Darja Pavlovna beži od doma in da ji je nemara potreben sopotnik, človek, ki bi ji svetoval, morebiti branil jo v slučaju potrebe.

„Nu, kaj, jaz ji vse to izpolnim! — mislil si je, sprehajaje se po peronu: — izpolnim, kakor bi storil vsak na mojem mestu. Na vsak način je moja simpatija na njeni strani. Ničesar drugzega človek ne more storiti, ako ima le še iskro žive duše v sebi, nego bežati od tam. Vsprejemem jo prosto in je tudi ne bom izpraševal. Kaj me briga ta stvar?“

Uverjal je samega sebe, da čaka samo vlak, da bi se peljal dalje, da ga prihod Darje Pavlovne čisto nič ne razburja. No, čakanje vlaka je bilo neznosno. Hodil je pred postajno uro ter gledal nanjo ali bo še dolgo treba čakati.

Njegova previdnost je došla do tega, da se je pri blagajni zagotóvil, ali je mogoče, mej tem ko stoji vlak, vzeti biljet. Zdelo se mu je nekako, da ona nima biljeta za nadaljevanje poti. Šel je še dalje. „Morebiti nima denarja. Odkod bi ga vzela? Ako beži od možá, tedaj ga ne bo prosila!“ In pregledal je svojo listnico. Pokazalo se je, da je dosti denarja za dva.

„Vendar, ali me ne zanima ta stvar preveč? — vprašal se je nakrat, zapazivši svojo nenavadno razburjenost, ko se je naznanilo, da je vlak odšel z bližnje postaje. — Kakor zaljubljenec jo čakam. A mej tem mi je povsem tuja.“

Vlak se je pokazal v daljavi, vedno bliže in bliže. Zdaj je jel voziti počasneje in se vstavil. Kurtánov je stal pri durih v buffet, naslonjen k steni, pozorno, a z dozdevno mirnostjo je gledal na potnike, stopajoče iz vagonov. Takoj je spoznal Darjo Pavlovno, v temnem lahkem „vaterprufu“, z malim klobukom, pod gostim naličjem. Po čem jo je spoznal?

Saj je nikdar ni videl v taki opravi. Ona je nekako posebno odločno krenila naravnost proti njemu, kakor bi bila prej vedela, da boe stal on ravno na tem mestu.

On je stal negibno, dokler ni prišla ona k njemu.

— Hvala, Andrej Vasiljevič! — je dejala, stegnivši mu roko.

Stisnil ji je roko ter vprašal hitro :

— Nimate biljeta ? Kam ?

— V Moskvo ! Ni biljeta, ne denarja.

— Jaz sem to skoraj vedel ! — je odgovoril on.

— Skoraj ? — vprašala je s polusmehom. — A jaz sem vedela za gotovo, da ste vi . . . dobri !

— Pojdiva v buffet, Darja Pavlovna, jaz pohitim za biljetom. Vsega imamo sedem minut !

— Da . . . Samo da bi bila sama . . . Treba je vam pojasniti, kaj pomenja vse to . . .

Tekel je k blagajni, ker je zvonilo že v drugo.

Pride še.

Obsodba.

Skrivnostno stikajo glave,

Se zgražajo in govore :

„Da ljubita se — in ta greh

Očitno nosita v očeh. —“

A nama — kaj ljudje so mar,

Jezikov zlobnih ta vihar, —

Le bolj in bolj plamen gori

Pregrešni nama iz oči !

Kristina.

Nekaj pedagogike.

Spisala Mária II.

(Dalje).

Nadalje govorimo o kaznih in pa o obdarjevanji otrok. Prve so gotovo neprijetne, plačilo pa je prijetno. Otrok, kateri se še ne zaveda pametnih razlogov, ozira se v svojih dejanjih izključno le na prijetno in neprijetno, kar mu dejanja prinašajo. Hočeš- nočeš pa se mora otrok vzlic temu odpovedati prijetnej svobodi in brezskrbnosti takrat, ko mu mati prvič obesi šolsko torbico na ramo. V šolo gredé, mičejo ga različna mamila, a mora se premagati ! Če pa ne gre z lopa, mora njegova slabotna volja s pomočjo plačila, priznanja in kazni dovesti na pravo pot.

Prej in zdaj . . .

Ej, vidiš, vidiš zdaj dekle,	Nasmehnila si se tako,
Kakó lepo si vjelo se? . . .	Da bolj mi bilo je hudo . . .
Dan slednji k plotu si prišla,	Ej, to pa bilo je nekdanj,
Kalila meni mir srca . . .	Drugače zdaj je marsikaj . . .
Ce sem uprl na te oko,	Veselo sama priskakljaš,

Poljubčekov sladkih sto mi daš . . .
 Kar čem ti v očke zreti smem,
 Če nežno k sebi te prižmem . . .
 Pa vidiš sladko ti dekle,
 Kako si kmalu vjelo se! . . .

Feodor Sokol.

Pravica do sreče.

Povest.

Ruski spisal I. N. Potapenko; poslovenil A. Pahar.

(Dalje.)

III.

Kurtánov, ki je bil vselej miren, pokojen, dokler ga ni vzbudilo kako globoko, važno vprašanje, Kurtánov, ki se nikdar ni vznemirjal zaradi malenkostij, — hitel je zdaj k blagajni in nemirno, s tresočim se glasom prosil biljet za Moskvo. V tem trenotji se je tudi nekako zavedel in jasno videl, da ga aféra z nepričakovano sopotnico huje razburja, nego bi se dalo razumeti.

„In zakaj? Zakaj? — je praševal samega sebe. — To je vendar vse tako prosto. Obrnila se je do mene, to pomeni, da mi zaupa, in to je vse. Morebiti sem zato tako ganjen, ker mi zaupa? Jako dobro nam dé, ako se nam zaupa, a še bolj, — ako se nam da prilika, da pokažemo svojo velikodušnost.“

Prejemši biljet, je šel za Darjo Pavlovno in vidé jo pri čaši čaja, katerega je naglo pila, se je nekoliko začudil, da more ona v tako kritičnem položaju misliti na čaj. In sploh je bilo videti, da se ona manje razburja nego on.

— Nu, pojdiva na svoji mesti! Jaz se peljem v drugem razredu. Vi nimate ničesar zoper to? — zamrmral je, stopajoč okolo nje.

Njen pajčalon je bil vzdignjen do nosa, vendar ni branil prodirati ostremu blesku njenih očij. Hitro je plačala čaj in stopila za njim. Skoro

sta sedela v vagonu drug proti drugemu. Ljudij je bilo malo in njuni klopi nista bili zasedeni. Vlak se je jel premikati.

Snela je svoj klobuk in docela odkrila svoj obraz. Prvikrat je zdaj zapazil na njenem licu rudečico in videl, da prihaja ta od silnega razburjenja. Kar mu je ponudila obé roki.

— Ali, zahvaljujem se vam, Andrej Vasiljevič! Zahvaljujem! — je vskliknila. — Veste-li, za kaj posebno?

— Póvoda nimate za ničesar, Darja Pavlovna! Saj še nisem storil ničesar za vas . . . — je odgovoril on.

— Za to, da ste moj brezumni korak napravili pametnega! Glejte, za to! A glavno — vi me niste varali ni malo . . .

— Ne varal? V čem bi vas mogel varati?

— Vidite, komaj ste prišli in videli ono sliko v nas, brala sem na vašem obrazu in tonu vašega glasa, da ste osupli in v zadregi. Potem sem vam vselej, kadar sva se srečala, gledala v oči (sicer vi tega niste videli) in v njih iskala zaupanja. In dognala sem, da ste vi — prost, mehkosrčen in blag človek. Vi ste prišli kakor iz družega sveta. In to je bilo za me važno. V štirih letih nisem videla živega človeka. Vse okolo mene je umiralo, a jaz nisem nikak npravstveni Heraklelj. Jela sem že opazovati, da dreveni tudi moja duša . . . To je strašno, vi ne veste. Treba mi je bilo samo, da se prikaže kak živ človek iz živega svetá, da se odločim. In tu ste prišli vi, takov, kakoršnega sem si mislila . . . Zato me niste varali . . .

Kurtánov se je nasmehnil.

— To me ni stalo ničesar! — je dejal.

— Vem, Andrej Vasiljevič, tedaj ne bi bilo to . . . No, morebiti vi mislite, da je moje post-panje nekoliko divje, nepremišljeno? . . .

— Jaz še niti ne vem, kaj je vaš prestopok? — je ugovarjal on.

— To je res. Nu, tedaj pa čujte vso zgodovino. Vzela sem Pozdneva, ko je končal univerzo. Pripeljal se je v naše gubernsko mesto, mlad, simpatičen, dobrodušen; seznanil se je z našo rodovino, — moj oče je bil učitelj na okrajnem učilišču, v minolem letu je umrl — in že po treh tednih me je zasnubil. Preselila sva se na njegovo posestvo, in on je jel živeti kakor dober, simpatičen lenušek. A to je delal nekako milo, dobrodušno, da mi je bilo celó v zabavo in da nisem zapazila, ne ulovila onega kritičnega momenta, ko je začel propadati . . . Telesna lenoba je jela prehajati v npravstveno. To pa je — moja krivda. Jaz bi ne bila smela dopustiti tega, imela bi ga bila vzbuditi, vspodbosti, a nisem znala. Moji protesti so bili prepozni. Čez dve leti se je udal Grigorij Petrovič že povsem temu življenju večnega spanja, ležanja, jedij, — strahovitemu življenju, katero ga je izpremenilo v žival. Jelo mu je biti vse nekako — vse eno. Ko sta prišla k njemu še ona le sorodnika in ž njima ne-

snaga in podlost, ni se mogel več niti razburjati in je celó, mislite si, nevedé padel pod njun upliv . . . Od lenobe je postal z mano ravnodušen, edino od lenobe. Jaz vem, ko bi se na kak način dala razburiti njegova duša, tedaj bi se vzbudilo v njej goreče éuvstvo do mene, no tega ni možno storiti. Tisočkrat sem skušala govoriti ž njim. Rekla sem: „Kaj delaš? Ti propadaš, ti se izpreminjaš v žival! Vzdrami se, spomni se, da si bil dijak, ki je mislil, sanjaril, povsod bil življenje, zanimaj se! Nu, odpotujva, da se osveživa, nabérevva novih utisov!“ Poslušal me je ravnodušno ter odgovarjal: „In zakaj mi bo vraga? Vse eno, kako se živi, samo da je pokoj! Mene nikamor ne vleče, razen na — divan.“ Nakonec sem z obupom opustila vse in se nehala nadejati. Tako je šlo, dokler mi ste prišli vi. Priznavam, da sem se v prvi minuti, ko ste prišli, razveselila. Takoj sem videla, da ste vi — svež človek. Mislila sem: „Kaj, ko bi ga vi vspodbodli, da vrže raz sebe ta prah in plesnobo! Saj je dober, blag človek.“ No, skoro, ob prvem vajinem razgovoru, sem uvidela, da se ga ničesar več ne prime . . . A zatem sem prešla na sebe. Jaz sem veliko mislila, Andrej Vasiljevič. Vem, da je moja prva dolžnost, rešiti njega. No, to je nemožno. Skusila sem vse — a vse zaman. Zdaj pa je vendar treba rešiti vsaj sebe . . . Vaš prihod se mi je zdel edina, poslednja prilika v mojem življenji. Oni vaš prihod, vi sami — dvignili ste v meni vihar, kateri me je vzradoval, ker sem mislila, da sem nemožna za kaj takega. Ako bi vas bila zamudila, tedaj, vem, ostala bi na veke v tej omotici; morebiti bi ostala z večnim, tihim protestom v prsih, a morebiti bi se tudi zgodilo, da bi jela naglo propadati, da bi propala do njega, do njegove mere, ter bi se udala tako strašnemu, nizkemu življenju. Vi ste bili, kakor struja svežega zraka, katerega je veter prinesel v naše življenje. Treba je bilo, da me ta veter dvigne in odnese seboj. Ako bi se bila jaz potuhnila in ostala na mestu, tedaj bi bila ondi navselej. Zdaj vidite, zakaj sem se tako smelo, odločno, morebiti celó grdo navezala na vas. Z vami se peljem samo do Moskve, a tam me objame živo življenje, njega živi vir -- in to mi je dosti, da oživim popolnoma . . .

— Ali ne mislite, — je vprašal Andrej Vasiljevič, — da ga vaš nenadni odhod ubije?

Tiho se je zasmejala in v njenem smehu se je čul bridek sarkazem.

— To bi bila zanj sreča! — je vzkliknila. — Da, velika sreča! Naj ga zadene prav globoko, naj mu zaseka rano, — to je vsaj nek podvig, je vsaj nekaj! Jaz baš mislim o tem! Rada bi, da bi on planil sè svojega mesta, letel za menoj v Moskvo, me pretepel, kar hočete . . . Naj! Tam bi se ga gotovo prijelo življenje in ne bilo bi vse to zaman . . .

— No, vi priznavate, da se to more zgoditi?

— Žal, da ne! Lenoba, duševna lenoba, je objela vsega in moj od-

hod, moj beg ga niti ne udivi prehudo. On mahne z roko in poreče : „Naj!“ — Zato, ker mu bode lenoba branila, razburjati se in kaj ukrepati! . . . Razen če se kako čudo zgodi, drugače — ne. Kako dolgo stojimo na tej postaji ?

— Pet minut, menda . . .

— Izstopiva . . . Jaz mu brzojavim . . . To je treba. In sicer nekako silno, izrazito . . .

Stopila sta v telegrafni oddelek. Darja Pavlovna je napisala se svojo čudno, energično pisavo : „Bežala od mravstvene smrti. Zavédi se tudi ti. V Moskvi sem. Darja.“

— Zdaj, — je spregovorila, ko sta bila v vagonu in se je jel vlak zopet premikati : — hočete vedeti, kaj nameravam, kaj bodem delala v Moskvi, kake so moje osnove? No vi sami uganete, da nimam nikakih načrtov in jih tudi ne morem imeti. Jaz se samo rešujem, drugzega nič. V gubernskem mestu je moja mati in sestra, no, tja se nisem odpeljala, ker je preblizo in ker je tudi ondi življenje polumrtvo, a meni je po štirih letih življenja na pokopališču treba pravega, dvigajočega življenja. Kaj bodem delala v Moskvi? Šaj sem — zdrava : imam roke, noge, glavo, nekaj vendar dosežem? Nu, vi, ali ne potrebujete na primer prepisovalke ?

— Potrebujem! — je odgovoril z nasmehom Kurtánov. — O pravem času mi je treba prepisati disertácijo . . .

— Glejte no . . . A ne — pojdem služiti, pôd bom umivala, prala, — izborno znam likati perilo . . .

Kurtánov jo je gledal in se radoval njene energije, katera se je svetila v njenih očeh. Iz vsega se je videlo, da se je trdno in nepreklično odločila za to, o čemer govori in da je ne vstavijo nikake težave in nezgode.

— Da, -- odgovoril je : — z vašo energijo in odločnostjo ni možno propasti. Taki ljudje ne propadajo! . . .

— Se tudi ne bojim! Uverjam vas! — je vzkliknila. Saj veliko ne potrebujem : da bodem čutila, da živim sè zavestjo, to je vse! A tam umirajo sè zavestjo, in to je grozno! . . .

— Da, grozno, grozno! -- je ponovil Kurtánov. — Prav imate!

— Tedaj, Andrej Vasiljevič, vi odobrujete moje postopanje?!

— Druzega izhoda niste imeli, Darja Pavlovna!

Podala mu je obé roki.

— Ako so v Moskvi vsi ljudje taki, kakor vi, tedaj je na svetu možno živeti! — je dejala ganjena.

— Ne vsi, Darja Pavlovna, ne vsi . . . No, vendar se da na svetu živeti! — je odgovoril in stiskal njeno roko.

(Zvršetek pride.)

Ko je l. 1895, obhajal svojo 80 letnico, se mu je prvega avgusta poklonila slovenska deputacija v Slatini na Štajerskem, kjer biva prevzvišeni vladika vsako poletje. V deputaciji sva zastopali slovensko ženstvo Milka Mankoč-eva in jaz. Velikega vladika je pozdravil sedanji ljubljanski župan Ivan Hribar. Med nagovorom je stal vladika Strossmayer nepremično ter zrl se svojimi še vedno živahnimi, duhovitimi očmi v govornika. Govoril je, ne vem več dobro kaj, toda vem da je govoril presrčno, ljubeznjivo in domoljubno. Koncem govora je povabil vso deputacijo v Djakovo na svojo stoletnico, ako mu jo Bog da dočakati. Iz srea želimo, da Bog dodeli blagemu vladiki to redko srečo, nam pa izredno veselje, da ga najdemo še čilega in zdravega. Druzega dne se je šetal po drevoredu se svojim kanonikom spremljevalcem in me dve sva mu dvorili od daleč. Ker je pa bil zadnji dan najinega bivanja v Slatini, sva se ohrabрили ter stopili k ljubljenskému vladiki, da ga še enkrat pozdraviva presrčno in iskreno. Razveselil se, je vidno tolike ljubezni, odgovoril nama prijazno ter blagoslovil naš narod in naju, izročivši nama pozdrave za vse zavedne Slovence.

Pravica do sreče.

Povest.

Ruski spisal I. N. Potapenko ; poslovenil A. Pahar.

IV.

(Zvršetek.)

Bilo je tri tedne pozneje, kar sta se pripeljala Kurtánov in Darja Pavlovná na istem vlaku v Moskvo. Kurtánov je stopal v tretje nadstropje neke velike hiše v „Mjasmickoj“ ulici, ki je bila polna mebliranih sob. Dospevši do tretjega nadstropja, je krenil na levo, prehodil dolg, ozek hodnik in potrkal na duri, na katerih je bila velika številka 49. Ni dobil odgovora. Ponovil je trkanje ; odgovora ni bilo.

„Določila je uro a ni prišla“, — mislil je, a brez vse nevolje, je vprašal mimo idočega sobárja, ni li ključa.

Ker so ga videli dvakrat pri Pozdnevki, zaupal se mu je ključ. Mala soba z dvema oknomá je bila jarko razsvetljena od solčnih žarkov. Pri divanu je stala okrogla miza, pokrita z belim, čistim namiznim prtom, pri steni — druga, pisalna. Postelja je bila zakrita sè špansko steno. Na vsem se je poznála gospodinjska natanjénost. Vse je bilo čudovito snažno. Na pisalni mizi je ležala masa papirja in korekturnih listov, a vse je bilo v nenavadnem redu. Kurtánov je zadovoljno ogledoval sobo in jo v mislih primerjal svojima dvema, v katerih je bilo vse naróbe,

knjige pomešane s perilom, črnilek je služil tudi za pepelnik, tabak se je valjal povsod in kadar je bilo treba v tem kaosu poiskati kake reči, je bilo dela za dve uri.

„Red — lepa reč, — je mislil Kurtánov: — a dolgočasno je, vzdržavati ga! Vendar kaka kôpa rokopisov je tu, koliko dela ima! In tudi korekturni listi se vidijo, tudi to opravlja! To je neumorna energija!“ Stopil je k mizi in z očesom poiskal pod kôpo rokopisov svojo tolsto disertácijo. Dogovorila sta se, da bode prepis danes gotov, in hotel se je uveriti o tem. Snel je vrhovne rokopise in jih položil na stran. Potem je vzel svoj zvezek in drugi — popolnoma nov in še debelejši, ter pogledal na zadnjo stran. Da, vse je prepisano in tudi podpisano: „konec“. Kakov korenjak je Darja Pavlovna! Kako utegne vse to! A čuj, njeni koraki — trdi, umérjeni, kakor hodi redko kakova ženska.

Vstopila je.

— A to ni lepo! Ne pohvalim Vas! — jela je, majáje glavo in slačivši svoj navadni temni vaterpruf; — Kdo vam je dovolil napravljati neréd?

— Oprostite, Darja Pavlovna! Hotel sem se uveriti o Vaši zanesljivosti in vidim, ta je čudovita! A kaj ste tu prinesli?

— Delo! — je odgovorila, položivša zavój korekturnih listov na mizo in daváje mu roko. — Delo, delo in delo! Jaz se zagánjam na delo sè strastjo in slastjo, kakor gladen volk na svoj plen. V prvo je v meni velika zaloga sile, o, velikanska! Moja delavna sila je vstrajna, kakor vino! . . . A v drugo — treba je denarja, stroškov je mnogo. Saj nisem ničesa imela, a zdaj sem že kupila nekaj perila in čujte, domačo jopico sem si naredila! Hočete, da vam pokažem? Res ni ljubka? V njej se dá celó koketovati, in davno bi že rada koketovala . . . Varujte se mojega koketovanja, Andrej Vasiljevič, ker ono je tudi vstrajno, kakor vino . . .

— S kom boste koketovali? — je vprašal Kurtánov.

— O, z vsem svetom, s prvim, ki me sreča . . . Nu, tudi z vami na primer . . . A kaj, vi se imate za kamenitega? Zaman. Že davno sem vas določila v svojo žrtev . . . Ne, res (poločila je jopico na divan) . . . Strašno rada bi koketovala . . . Zakaj jope ne hvalite? Vi žalite avtorja, a vi veste, kako samoljubivi so avtorji . . .

— In vi ste sami naredili jopo? Kedaj ste vendar utegnili?

— O, jaz vse utegnem! Saj vam pravim, da trpim od prevelikih sil in da napadam delo, kakor gladen volk.

— Nu, a Grigorija Petróviča niste vzbudili?

Njeno lice se je nakrat zresnilo.

— To ostane navselej moja bolestna rana, — je dejala. — Ne, njega ni vzbuditi . . . Poslal mi je potni list . . . Divim se, da je imel za to dosti

energije : saj je bilo vendar treba vstati z mesta in peljati se v mesto . . . In veste, kaj mi je pisal ? Štiri besede : „Delaj, kar sama hočeš !“ Sicer je pristavil : „ako treba, pošljem denarja.“ No, zahvalila sem se. Ni treba denarja, ni ga treba. Denar je škodljiv. Ako bi on ne imel preveč denarja, bil bi nemara drug človek . . . Ne od denarja, a od truda se mora živeti. Nu, Bog ž njim ! On je mrtev. Ali ste zadovoljni s prepisom ?

— Več nego zadovoljen ! . . . Vi imate možko pisavo . . .

— A zató ste zadovoljni ? Čudno ! Odhájate ? Da ? A jaz sem hotela z vami govoriti . . . Poslušajte (vidno je zarudela) . . . Kedaj se vendar že zaljubite v mene ?

— Ka - aj ?

— Nu, da . . . Saj je to tako naravno ! . . . Pomislite, kakov položaj ! Vi ste moj spasilatelj, rekla bi . . . Vam se imam zahvalite za svoje prerojenje. Jaz moram ljubiti nekoga, zato ker sem — ženska . . . Jaz moram osrečiti nekoga. In gotovo imate vi več pravice do tega, nego kdo drugi . . . Ni li tako ? . . . Ha, ha, ha ! No, vi se obotavljate. Moje potrpljenje nazadnje še neha in tedaj . . . tedaj bo prepozno . . .

Ona se je smejala, a Kurtánov se je priklonil in vzel njeno roko.

— No, jaz sem skoraj . . . skoraj zaljubljen v vas, Darja Pavlovna ! — dejal je, tudi smeje se, a vidno razburjen.

— A — a ! Vendar, vendar ! To je ravno ! Potrudite se, da se povsem zaljubite ! . . . je odgovorila ona. — Ne, res : vi ste — delavec, jaz — tudi . . . In veste, vedno delati in delati se tudi more naveličati ! Dajte tedaj, ljubiva malo drug družega . . . In življenje bode polnéje in veseléje. In kaj bi bilo ? Pustiva, da se mrtvi sami pokopujejo, a midva — sva živa . . . Ni pregrehe v tem, ako se z delom uživa življenje in sreča. Je li tako, Andrej Vasiljevič !

Poljubil je njeno roko in sédel k njej na divan, blizo, blizo k njej.

— Vi ste divna ženska . . . Moram vas ljubiti ! . . . — dejal je, ne izpustivši njene roke.

— Davno bi že imeli tako, davno že ! — rekla je z nekakim slabim, pojemajočim glasom. — Kdor dela, le ta ima pravico do sreče . . .

Oči so goréle, lica so živo zarudéla.

V noči.

Meglina noč ovija zemljo.

Srebrni, lunin nasmehljaj

V ta nočni mrak ne zatrepeče,

Ne razjasni ga zvezd sijaj.

Ko zrem v megleni, sivi zastor.

Otožnost se me polasti —

Pa proč z otožnostjo, jaz raje

Zatisnem v lepi sen oči. —

Kristina.